

Forelesning 6: Finansielle instrumenter for finansiering

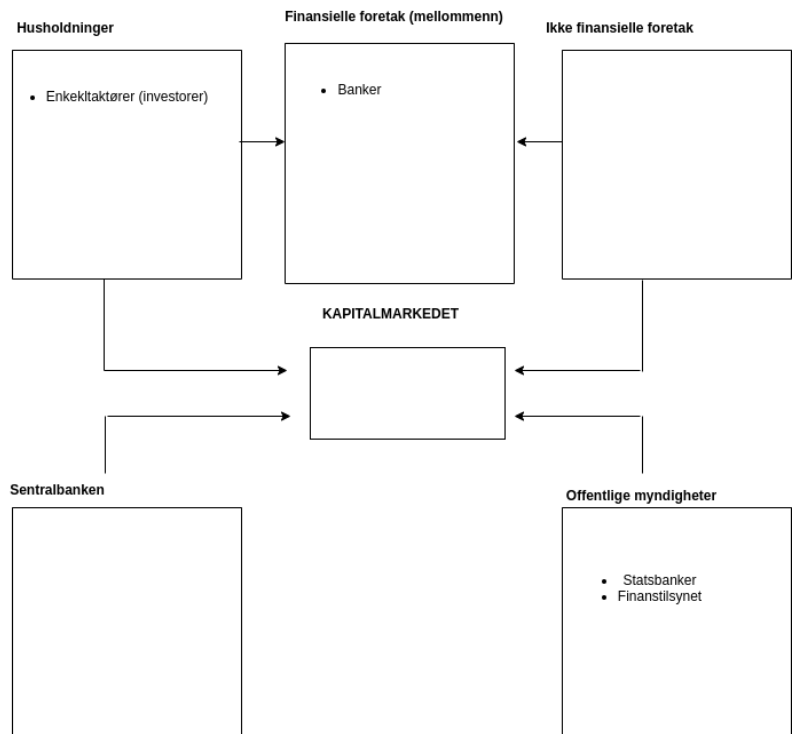
Læringsmål:

- Redegjøre for hovedkjennetegn ved ordinære lån, obligasjonslån og konvertible lån.
- Beregne markedsverdi og effektiv rente for en obligasjon.
- Finne terminrenter fra spotrenter samt beregne durasjon (varighet) og rentefølsomhet for en obligasjon.
- Lage en balanseoppstilling basert på bokverdier og markedsverdier.
- Redegjøre for egenkapitalemisjoner og kjøp av egne aksjer samt beregne verdien av en tegningsrett.
- Forklare de økonomiske effektene av aksjesplitter og fondsemisjoner.

Oppdatert: 2021-09-20

Kapitalmarkedet, aktørene og finansielle instrumenter

Illustrasjon av finanssektoren

- Aktørene
 - Husholdningene
 - Ikke finansielle foretak
 - Finansielle foretak
 - Offentlige myndigheter
- Kapitalmarkedets *tre* hovedoppgaver
 - Kanalisere og samle kapital
 - Omfordele og spre risiko
 - Verdsette økonomisk virksomhet
- Finansielle instrumenter
 - Er en kontrakt som består av to parter
 - Part A: Mottar kapital fra den andre parten
 - Part B: Tilfører kapital samtidig med at vedkommende oppnår *visse rettigheter* ovenfor den andre parten

- Under idealiserte betingelser om fullkommen konkurranse (jmf. mikroøkonomeis 1. velferdsteorem) vil kapitalmarkedets tre hovedoppgaver kunne bli ivaretatt uten noen form for offentlige reguleringer.
- I praksis vil *imperfeksjoner* i kapitalmarkedet forekomme. For eks. i form av:
 - Letter å skaffe finansiering for store bedrifter enn små bedrifter
 - Informasjonsineffisiens
 - Avvik mellom Bedriftsøkonomisk og samfunnsøkonomisk lønnsomhet
 - ...
- Det offentlig forsøker å redusere disse imperfeksjonene i form av institusjoner som finanstilsynet og lover og regler
 - Minimumskrav om informasjonsinnhold i emisjonsprosjekter
 - Egenkapitalkrav
 - Støtteordninger for spesielle prosjekter
 - ...

Gjeld

Ordinære lån

Hovedkennetegn:

- Bestemt løpetid
- Stilling av sikkerhet
- Avdragsplan
- Effektiv rente

Obligasjonslån

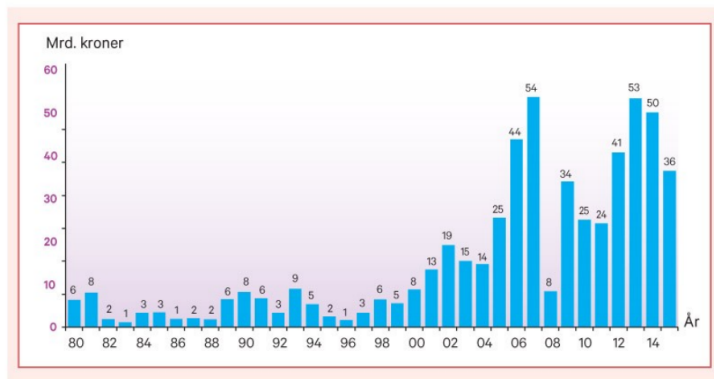
Hovedkjennetegn:

- En investor kjøper en andel av et større lån
- Til forskjell fra et banklån, lånetaker må forholde seg mange kreditorer
- Investor mottar et verdipapir som gir rett til en forhåndsbestemt kontantstrøm som består av renter (kupong) og tilbakebetalt pålydende

ISIN: NO 001 071403.3	
Låntager:	VV Holding AS
Lånebeløp:	NOK 2.235.000.000
Innbetalingsdato:	10. juli 2014
Forfallsdato:	10. juli 2019
Rente:	NIBOR + margin
Margin:	5,25 prosentpoeng pr. år
Rentesats/kupong:	3 måneders NIBOR + 9 prosentpoeng p.a.
Gjeldende rentesats:	6,70 %
Rentebrøk - Kupong:	Act/360
Renterreguleringsdato:	10. oktober, 10. januar, 10. april og 10. juli hvert år.
Bankdag konvensjon:	Modifisert påfølgende
Rentetermindato:	Hver renterreguleringsdato hvert år
Rentebærende f.o.m.:	Innbetalingsdato
Rentebærende til:	Forfallsdato
Sikkerhet:	Solidarisk påkravgaranti fra garantistene.
Emisjonskurs:	100,00 %
Obligasjonsstørrelse:	NOK 1
Formål:	Tilbakebetaling av banklån pålydende NOK 1.504.848.216, aksjonærlån pålydende NOK 668.976.784 og generelle selskapsformål.
Innløsning:	Forfalt rente og forfalt hovedstol vil bli godskrevet den enkelte obligasjonseier direkte fra Verdipapirsentralen. Foreldelsesfristen for eventuelle krav på renter og hovedstol følger norsk lovgivning, p.t. 3 år for renter og 10 år for hovedstol.

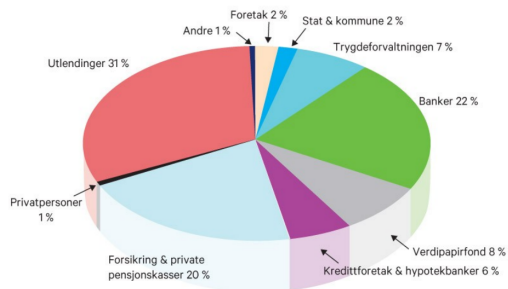
FIGUR 5.2 Utdrag av tegningsinnbydelsen for Norsk Gjenvinnings obligasjonslån 2014/2019.

Omsetning av obligasjonslån i Norge

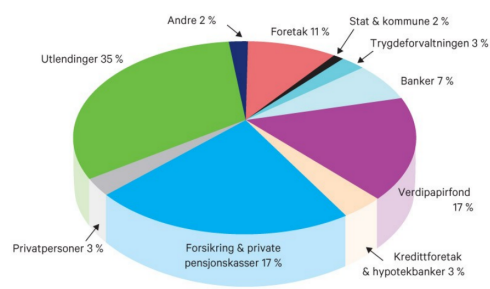
FIGUR 5.1 Obligasjonsemisjoner fra private bedrifter i det norske kapitalmarkedet i årene 1980–2015. Tall i faste (år 2015) milliarder kroner.

Kilder: Oslo Børs og Statistisk sentralbyrå.

FIGUR 5.3 Eierstruktur for norske obligasjoner pr. 31.12.2015.

Kilde: Oslo Børs.

FIGUR 5.4 Eierstruktur for norske ABM-obligasjoner pr. 31.12.2015.

Kilde: Oslo Børs.

Beregning av obligasjonspris

- Ordinær obligasjon (dvs. med periodevise utbetalinger)

$$P_0 = \sum_{t=1}^T \frac{Mr_k/n}{(1+r/n)^t} + \frac{M}{(1+r/n)^T} =$$
$$\frac{Mr_k/n}{(1+r/n)^1} + \frac{Mr_k/n}{(1+r/n)^2} + \dots + \frac{Mr_k/n}{(1+r/n)^T} + \frac{M}{(1+r/n)^T} \quad (1)$$

- Null-kupong obligasjoner (dvs. uten periodevise utbetalinger)

$$P_0 = \frac{M}{(1+r)^T} \quad (2)$$

Eksempel 5.1: En obligasjon med $n=5$ år til forfall har pålydende 10 000,-, kupongrente $r_k = 0.05$ som utbetales $n=2$ ganger i året og årlige effektiv rente $r = 0.06$. Innsatt i uttrykket ovenfor gir oss

$$P_0 = \sum_{t=1}^{5 \cdot 2} \frac{10000 \cdot 0.05/2}{(1 + 0.06/2)^{5 \cdot 2}} + \frac{10000}{(1 + 0.03)^{5 \cdot 2}} = 2132.55 + 7440.94 = 9573.49 \quad (3)$$

Beregning av effektiv rente

Tar utgangspunkt i **eksempel 5.1:**, men antar at prisen i utgangspunktet er 9650,-. Formelen for prising av obligasjoner kan da skrives som

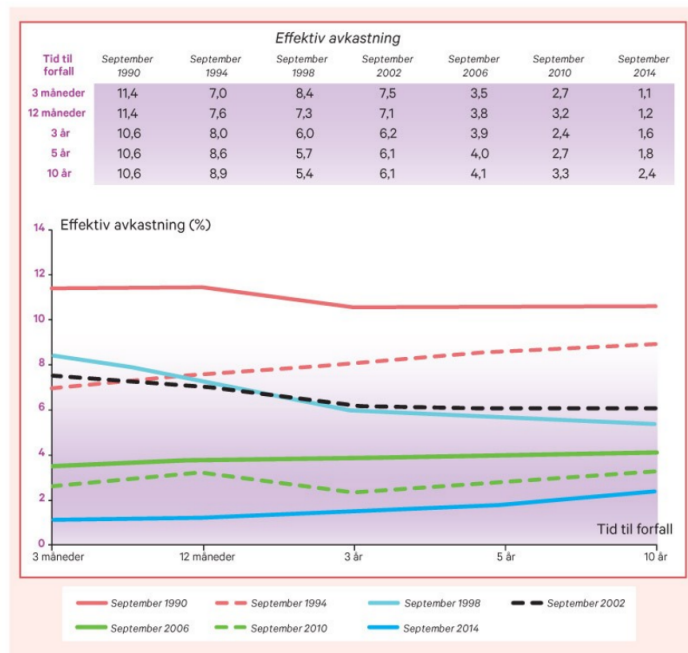
$$9500 = \sum_{t=1}^{2 \cdot 5} \frac{10000 \cdot 0.05/2}{(1 + r/2)^t} + \frac{10000}{(1 + r/2)^T} =$$

Løse uttrykkene ovenfor mhp. r .

$$r = 0.0291$$

Terminstruktur

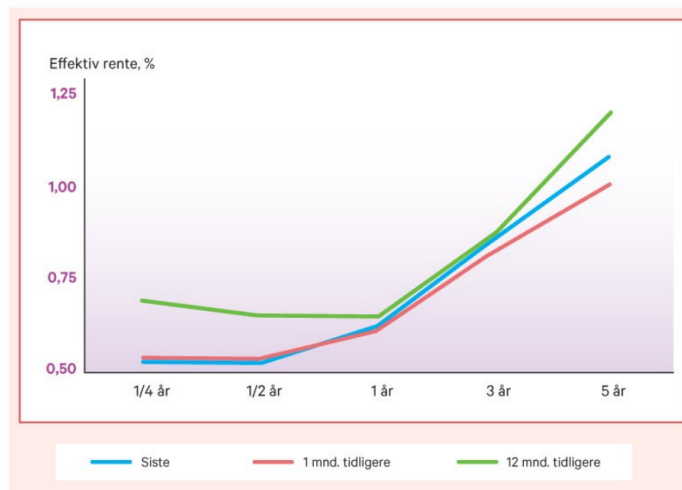
Rentens *terminstruktur* gjelder sammenhengen mellom løpetid (tid til forfall) og rente for obligasjoner som er lik på alle andre områder. I figurer fremstilles denne sammenhengen i form av *yield-kurver*

FIGUR 5.6 Effektiv rente og terminstrukturkurver for statspapirer med ulik løpetid i september 1990, 1994, 1998, 2002, 2006, 2010 og 2014.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

F/

FIGUR 5.7 Terminstrukturkurver for statsobligasjonsindekser fra 7. november 2016.

Kilde: Oslo Børs.

Forventningshypotesen

Terminstrukturen kan også benyttes til å avdekke sammenhengen mellom dagens renter (*spotrenter*) og forventede framtidige renter (*terminrenter/forwardrenter*).

Beregning av spotrente og implisitte renter:

Vi har som utgangspunkt at investor er indifferent mellom to alternative lån med samme sluttverdi. Den generelle sammenhengen mellom spotrenten for en obligasjon med forfall i period T og de implisitte terminrenten er da gitt ved

$$(1 + {}_0r_T)^T = (1 + {}_0r_1)(1 + {}_1f_2) \dots (1 + {}_{T-1}f_T) \quad (4)$$

Løser mhp. ${}_{n-1}f_n$

$$(1 + {}_{t-1}f_t) = \frac{(1 + {}_0r_T)^T}{(1 + {}_0r_1)(1 + {}_1f_2) \dots (1 + {}_{t-1}f_{t-1})} \quad (5)$$

Setter inn for $(1 + {}_0r_t)^{t-1} = (1 + {}_0r_1)(1 + {}_1f_2) \dots (1 + {}_{t-1}f_{t-1})$

Som forteller oss at termin-/forwardrenten for periode t er bestemt ved

$${}_{t-1}f_t = \frac{(1 + {}_0r_t)^t}{(1 + {}_0r_{t-1})^{t-1}} - 1 \quad (6)$$

Beregning av inflasjonsforventningene

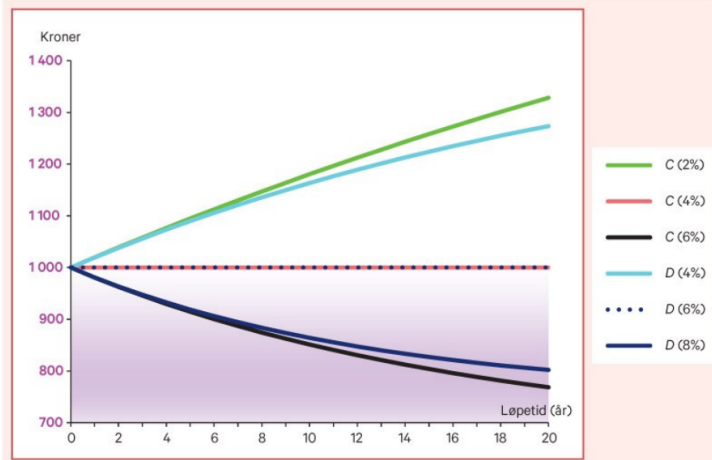
Vi starter med definisjonen mellom realrenten, nominal rente og inflasjon som er gitt ved

$$\begin{aligned}1 + r &= \frac{1 + i}{1 + j} \Leftrightarrow 1 + j + r + rj = i + 1 \\r(1 + j) &= i - j \\r &= \frac{i - j}{1 + j}\end{aligned}\tag{7}$$

Uttrykt ved symbolene for terminrenter gjør at vi kan skrive

$${}_{t-i}f_t^R = \frac{{}_i - {}_{t-i}f_t^R}{1 + {}_{t-i}f_t^R}\tag{8}$$

Renterisiko og durasjon

FIGUR 5.8 Rentefølsomhet for obligasjon C (4 % kupong, halvårlig utbetaling) og obligasjon D (6 % kupong, halvårlig utbetaling) ved ulike løpetider og markedsrenter.

Beregning av durasjon

$$\frac{\Delta P_0}{\Delta r} =$$
$$\frac{\Delta P_o}{P_o} = -\frac{\Delta(1+r)}{(1+r)} D \quad (9)$$

Hvor Maculay-durasjonen (mål på prislefølsomhet), D , er gitt ved

$$D = \frac{\sum_{t=1}^T \frac{tX}{(1+r)^t} + \frac{T \cdot M}{(1+r)^T}}{P_o} =$$
$$\left[1 \frac{NV(X_1)}{P_0} \right] + \left[2 \frac{NV(X_1)}{P_0} \right] + \left[3 \frac{NV(X_1)}{P_0} \right] \dots \left[T \frac{NV(X_1)}{P_0} \right] \quad (10)$$

- Durasjonen D er kortere enn obligasjonens løpetid T
- For obligasjoner med samme løpetid og markedsrente er durasjonen lengre jo lavere kupongrenten er
- For obligasjoner med samme kupong- og markedsrente er durasjonen lengre desto lengre løpetiden er

Konvertible obligasjoner (KO) og warrants (OA)

Konvertible obligasjoner en hybrid mellom egenkapital og gjeld

Hovedkarakteristika KO:

- Innehaver av en KO har rett, men ikke plikt, til å omgjøre sitt krav fra gjeld til egenkapital
- Dersom innehaveren benytter denne rettigheten, lever vedkommende inn sine obligasjoner til selskapet og får det antall aksjer i bytte som ble avtalt i KO-emisjonen
- Hvis ikke, enten selge KO i annenhåndsmarkedet eller beholde den til forfall
- Verdien til KO = Verdien av obligasjonene + Verdien av konverteringsrettigheten (≥ 0)

2 Opplysninger om Lånet <i>Lånets størrelse</i> NOK 150 000 000 fordelt på 150 000 Obligasjoner. <i>Tegningskurs</i> Tegningskursen pr. obligasjon er satt til pari kurs (NOK 1 000 pr. obligasjon). 3 Omsettelighet og børsnotering Obligasjonene er fritt omsettelige og vil bli søkt notert på Oslo Børs. 4 Registrering Lånet vil være registrert i Verdipapirsentralen med verdipapirnummer ISIN NO 001 023052.7. 9 Renter og renteberegning Renten vil starte å løpe den 15. juni 2004 og skal bli betalt etterskuddsvis den 8. juni hvert år til en fast rente på 7 % p.a. basert på et 360 dagers år bestående av 12 måneder hver av 30 dager, hvor renter for ikke fullført måned baseres på 30 dagers måned minus gjenstående kalenderdager i gjeldende måned. 10 Løpetid og Låntagers rett til for tidlig innfrielse (call) Det Konvertible Lånet løper fra og med 15. juni 2004 uten avdrag og forfaller i sin helhet til betaling med Forfallsdato 8. juni 2009 til pari kurs (100 %). Lånet har en rente på 7 %. 13 Konvertering Obligasjonseierne kan når som helst fra og med 15. juni 2004 og frem til 8. juni 2009 kl. 16:00 norsk	tid konvertere Lånet til aksjer i TFDS i henhold til vilkårene som fremgår av Låneavtalen. Konvertering kan bare kreves for et helt antall Obligasjoner. Retten til konvertering kan ikke omsettes atskilt fra Obligasjonen. <i>Konverteringskurs</i> Konverteringskursen er fastsatt til NOK 110,- pr. aksje i Selskapet. Dette innebærer at én Obligasjon kan konverteres til 9,09 nye aksjer. Konverteringskursen skal justeres i tilfelle endringer i Selskapets aksjekapital eller i aksjenes pålydende, utstedelse av nye, konvertible lån og visse andre hendelser i henhold til bestemmelsene i låneavtalens punkt 14 og 15. Ved konvertering er Obligasjonseieren berettiget til å motta det hele antall aksjer som fremkommer ved å dividere det samlede pålydende av de Obligasjoner som omfattes av konverteringskravet med Konverteringskursen. Dersom det samlede pålydende beløp på Obligasjoner som en Obligasjonseier krever konvertert til aksjer ikke er delelig med Konverteringskursen, skal Obligasjonseierne ha det overskytende beløp utbetalt kontant. <i>Konverteringsperiode</i> Konvertering kan finne sted når som helst i perioden fra og med 15. juni 2004 og frem til 8. juni 2009. Krav om konvertering må fremsettes senest 10 bankdager før konvertering skal finne sted.

FIGUR 5.9 Utdrag av tegningsinnbydelsen for 7 % konvertibelt obligasjonslån 2004/2009, Troms Fylkes Dampskibsselskap ASA.

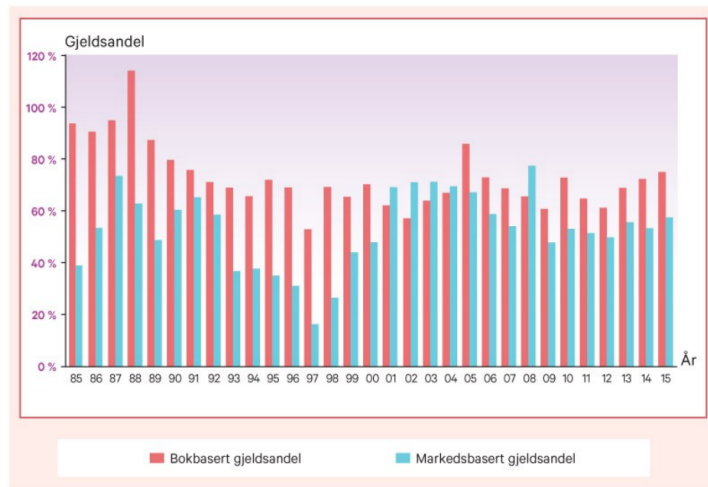
Obligasjoner med aksjekjøpsrett (warrants) (OA) utgjør en annen hybrid mellom egenkapital og gjeld

Hovedkjennetegn OA:

- Tilsvarende egenskap som KO gitt at rettigheten ikke benyttes
- Benyttes rettighetene, aksjeutvidelse

Bokverdier kontra markedsverdier

- Bokverdi (historisk inntjening)
 - Bokverdi Egenkapital = Innskutt Egenkapital+ Opptjent egenkapital(overskudd ikke utbetalt som dividende eller disponert på annen måte)
- Markedsverdi (framtidig inntjening)
 - Aksjekursen er Nåverdi av framtidig inntjening per aksje.

FIGUR 5.10 Bokbasert og markedsbasert gjeldsandel for Atea 1985–2015.

Kilde: Oslo Børs.

